

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Aliny Wołoch

nt.: „Instytucja sygnalisty w zapewnieniu bezpieczeństwa obiektów podlegających obowiązkowej ochronie [REDACTED]”

przygotowanej pod kierunkiem naukowym – promotora prof. dra hab. Roberta Sochy,
promotora pomocniczego dra Roberta Gwardyńskiego

Podstawa sporządzenia recenzji

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem, na podstawie art. 190 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2023 poz. 742 z późn. zm.), do pełnienia funkcji recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora nauk o bezpieczeństwie Pani mgr Aliny Wołoch. Warunki stawiane rozprawom doktorskim, a zarazem cechy, jakie powinna wykazywać dysertacja, zostały określone w art. 187 przytoczonej ustawy.

1. Ocena wraz z uzasadnieniem, czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora w określonej dyscyplinie.

Rozprawa doktorska stanowi obszerną pracę pisemną, prezentującą wiedzę teoretyczną kandydatki we wskazanej dyscyplinie a także jej umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest rozwiązanie problemu naukowego i zastosowanie tych wyników badań własnych naukowych w sferze gospodarczej i społecznej. Temat jest aktualny bowiem dnia 14 czerwca 2024 opublikowana została ustawa o ochronie sygnalistów (Dz. U. 2024 poz. 928) rozprawa została opracowana w oparciu o projekt tego przepisu, prowadzone badania i analizy a także doświadczenia zawodowe Autorki.

Mając na uwadze powyższe, za zasadne należy uznać, że podjęty w rozprawie doktorskiej problem z punktu oczekiwań i potrzeb społecznych jest istotny a przy tym aktualny, a z naukowego punktu widzenia wymaga rozstrzygnięć, co do określenia kierunków wdrożeń konkretnych rozwiązań w praktyce. Właśnie możliwość wykorzystania tych wyników badań naukowych w praktyce należy ocenić wysoko, a jednocześnie podkreślić aktualność podjętej tematyki i jej znaczenie dla rozwoju teorii w tym zakresie oraz praktyki stosowanych na tym polu rozwiązań. Zwrócić uwagę należy także na fakt łączenia przez Autorkę rozprawy doświadczenia zawodowego i pracy naukowej związanej z badaniami rozwiązań w tym zakresie. Wybór tematu rozprawy i sposób jego ujęcia nie jest zatem przypadkowy.

Rozprawa obejmuje 264 strony, w tym między innymi 208 stron tekstu podstawowego oraz 13 stron bibliografii i 3 załączniki. Składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz zakończenia. Integralną jej część stanowi wymieniona bibliografia oraz załączniki, w których zawarto: kwestionariusz wywiadu eksperckiego, wyniki badań uzyskane w tych wywiadach, tabelaryczne zestawienie i zgłoszeń od sygnalistów w obszarze bezpieczeństwa w analizowanych przypadkach. Na końcu dysertacji zawarto również jej streszczenie w języku polskim i angielskim.

Proces badawczy to całościowy schemat działań, które podejmuje się w celu rozwiązania postawionego problemu. Stąd też w rozdziale pierwszym (s.15-28) pt.: *Metodologiczne podstawy badań* zostało przedstawione uzasadnienie podjęcia prezentowanego przez Doktorantkę tematu, przedstawiono przedmiot badań, cele badań, problemy badawcze i hipotezy badawcze oraz wskazano metody, techniki i narzędzia badawcze wykorzystane w toku badań. Podkreślenia wymaga także, iż w dysertacji przyjęto zarówno cel poznawczy jak i użyteczny (s. 16-17) Autorka podnosi ważne w kontekście celu poznawczego rozprawy zagadnienie negatywnego wizerunku sygnalisty jako donosiciela, w tym potrzeby zrozumienia przydatności sygnalistów dla poprawy bezpieczeństwa. Ta kwestia w mojej ocenie może być szczególnie cenna aktualnie w praktyce wdrażania rozwiązań licznych podmiotów prawnych w naszym kraju co jest następstwem wejścia w życie dnia 14 czerwca 2024 przepisów ustawy o ochronie sygnalistów (Dz. U. 2024 poz. 928).

Zaprezentowane w tym rozdziale teoretyczne rozważania wskazują na posiadanie przez Autorkę ogólnej, niezbędnej wiedzy w zakresie metodologii prowadzenia badań naukowych.

Część merytoryczną pracy stanowi kolejne jej pięć rozdziałów. W rozdziale drugim (s. 29-73) pt.: *Obiekty podlegające obowiązkowej ochronie* Doktorantka przedstawiła prawne uwarunkowania ochrony obiektów, kategorie obiektów podlegających obowiązkowej ochronie, charakterystykę wybranych obiektów podlegających obowiązkowej ochronie i w podsumowaniu rozdziału swoje wnioski. W kolejnym rozdziale pt.: *Prawne uregulowania w zakresie funkcjonowania sygnalistów na świecie i w Polsce* zawarto takie zagadnienia jak: rys historycznych instytucji sygnalisty a także jego charakterystykę w aspekcie teoretycznym, a następnie przegląd regulacji prawnych w tym zakresie. Rozdział trzeci tak jak inne zawiera sformułowane wnioski Autorki. W rozdziale czwartym pt.: *Instytucja sygnalisty w obiekcie podlegającym obowiązkowej ochronie* zredagowane podrozdziały poświęcone zostały odpowiednio następującym zagadnieniom: systemom zgłaszania nieprawidłowości, wdrożeniu systemu obsługi zgłoszeń w organizacji, udziałowi instytucji sygnalisty w zapewnieniu bezpieczeństwa w obiekcie podlegającym obowiązkowej ochronie. We wnioskach rozdziału czwartego zapisano interesujące konkluzje dotyczące rozważań zawartych w tej części dysertacji. Kolejny, piąty rozdział pracy pt.: *Rola sygnalisty* poświęcono badaniom konkretnych rozwiązań dotyczących obiektów podlegających obowiązkowej ochronie. Wpływ funkcjonowania instytucji sygnalisty na bezpieczeństwo obiektów, kategoryzacja zgłoszeń, mechanizmy oddziaływania zgłoszeń na poszczególne obszary bezpieczeństwa obiektu – case study, działania na rzecz bezpieczeństwa jako efekt otrzymanych zgłoszeń to główne zagadnienia opisane w tym rozdziale zakończone wnioskami. Ostatni, szósty rozdział pt.: *Kierunki rozwoju instytucji sygnalisty w organizacji* stanowi pewne podsumowanie, w którym przedstawiono kolejno dla instytucji sygnalisty: szanse i wyzwania, nurt legislacyjny, uwarunkowania społeczne funkcjonowania, wnioski końcowe w tym zakresie.

W zakończeniu rozprawy Doktorantka podsumowała stopień zrealizowania poznawczych celów badawczych, jak i celu praktycznego, wskazując rozwiązania na rzecz udziału instytucji sygnalisty w zapewnieniu bezpieczeństwa obiektów podlegających obowiązkowej ochronie. Formułowane w tej części pracy wnioski korelują i uzupełniają szczegółowe wnioski sformułowane na końcu każdego rozdziału merytorycznego scharakteryzowanego powyżej.

Podsumowując, w mojej ocenie rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną mgr Aliny Wołoch w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

2. Ocena wraz z uzasadnieniem, czy rozprawa doktorska wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora.

Wśród licznych wymagań dla rozpraw doktorskich w procesie poznania naukowego istotne jest między innymi właściwe określenie procedury badawczej. W tym zakresie wiedzy dostarczają metodolodzy. Wymagane jest przez nich między innymi zidentyfikowanie sytuacji problemowej, przedmiotu badań, celu poznania naukowego oraz postawienie problemów badawczych i hipotezy roboczej w pracach naukowych. W recenzowanej rozprawie Autorka do rozstrzygnięcia problemu zastosowała metody naukowe zdefiniowane w szczególności w opisie procedury badawczej zawartej w rozdziale pierwszym w tym w jego części pt.: *Procedura realizacji badań*.

W procesie badań Doktorantka określiła główny cel badań, cele poznawcze oraz cel praktyczny, poprzedzając ich sformułowanie ogólnym przedstawieniem sytuacji problemowej. Doktorantka zasadnie uznała, że rozwiązanie głównego problemu badawczego, który został sformułowany w postaci pytania, w brzmieniu - „*W jakich obszarach konieczne jest doskonalenie działania instytucji sygnalisty na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obiektów podlegających obowiązkowej ochronie?*” – wymaga rozwiązania problemów szczegółowych, które również zostały określone w formie następujących pytań:

1. *Jakie aspekty determinują umiejscowienie [redacted] wśród obiektów podlegających obowiązkowej oraz wśród podmiotów o istotnym znaczeniu dla gospodarki państwa?*
2. *Jaki jest stan rozwiązań prawnych i organizacyjnych w zakresie funkcjonowania instytucji sygnalisty?*
3. *Jaki jest sposób funkcjonowania instytucji sygnalisty w obiekcie podlegającym obowiązkowej ochronie?*
4. *W jaki sposób instytucja sygnalisty wpływa na poziom bezpieczeństwa [redacted]?*
5. *W jakim kierunku powinny zmierzać zmiany prawne i organizacyjne w zakresie funkcjonowania i wykorzystania instytucji sygnalisty?*

Za prawidłowo określoną należy również uznać główną hipotezę badawczą. Jednocześnie hipotezy szczegółowe zostały postawione w oparciu o problemy szczegółowe, zatem nastąpiła korespondencja problemów szczegółowych z hipotezami szczegółowym. Rozwiązanie problemów badawczych oraz weryfikację przyjętych hipotez osiągnięto w toku procesu badawczego. W trakcie jego Doktorantka zastosowała zarówno teoretyczne, jak i empiryczne metody badawcze oraz dostosowane do nich techniki i narzędzia. Główną metodą podczas prowadzonych badań spośród metod teoretycznych była analiza. Obejmowała ona przegląd literatury krajowej oraz międzynarodowej z obszaru bezpieczeństwa, nauk społecznych oraz tzw.: *compliance* (Compliance Management System), zarówno w postaci pozycji książkowych jak i artykułów w czasopiśmie naukowych czy zasobach internetowych. Jak napisano na s. 25 dysertacji „*Głównym kryterium w doborze literatury stanowiła ich aktualność.*”

W tym zakresie można sformułować pewne wątpliwości dotyczące, całościowego zastosowania powyższego kryterium aktualności w oparciu o poniższe zapisy w rozprawie: s. 16 akapit 1 i 2 odnosi się do Dyrektywy UE z 2019 roku i projektu ustawy z 2021 tymczasem pozycje literatury, przypisy dolne są z 2000, 2014, 2015, 2012 jedna pozycja z 2020; s. 30 – 60 większość źródeł w przypisach dolnych jest datowana przed 2010 rokiem.

Z kolei spośród metod empirycznych kluczową rolę w osiągnięciu założonego celu badań oraz rozwiązaniu postawionego problemu badawczego odegrała metoda sondażu diagnostycznego w postaci techniki wywiadu z ekspertami, z zastosowaniem narzędzia badawczego jakim był arkusz wywiadu z ekspertami. Eksperti z obszaru *compliance* oraz *corporate security* udzielili opinii na temat czynników i zjawisk, które mogą wpływać negatywnie na funkcjonowanie instytucji sygnalisty w organizacjach. Wątpliwości w zakresie prowadzonych metodą sondażu diagnostycznego w postaci techniki wywiadu z ekspertami badań może budzić liczba tych wywiadów.

Ponadto w oparciu o uzyskane wyniki badań Doktoranta dokonała analizy *Zgłoszeń od sygnalistów z obszaru bezpieczeństwa* w analizowanym okresie, które zawarto w Załącznik nr 3 dysertacji. Ten praktyczny element pracy wymaga dostrzeżenia, bowiem zapewne istotnie przyczynił się on do skutecznego osiągnięcia zarówno celu poznawczego jak i użytecznego pracy. Powyżej wskazaną wątpliwość w zakresie doboru próby badawczej w badaniach metodą sondażu diagnostycznego w postaci techniki wywiadu z ekspertami może istotnie rekompensować przedmiotowa analiza zgłoszeń od sygnalistów z obszaru bezpieczeństwa, która zawiera 97 takich przypadków.

Pod względem edytorskim Autora opracowała wyniki badań poprawnie, przy czym Kandydatka nie ustrzegła się pewnych nieścisłości językowych, potknięć stylistycznych czy też niejednoznaczności treści, których w pracach naukowych należy się wystrzegać, jak na przykład:

s. 8 akapit 2 „Od pewnego czasu obserwujemy...” – powstaje wobec tego sformułowania pytanie – O jakim okresie jest mowa?

s. 12 akapit 2 „W drugim rozdziale dokonano teoretycznego nakreślenia tła dla przedmiotu dalszych rozważań.” Tytuł rozdziału drugiego brzmi „Obiekty podlegające obowiązkowej ochronie”

s. 15 akapit 1 „... Polską, tak jak i inne kraje europejskie...” zapewne mowa o Rzeczypospolitej Polskiej i państwach Unii Europejskiej, w dalszej części tekstu „... utworzenia we wszystkich podmiotach publicznych oraz większości prywatnych jednostek...” projekt a w konsekwencji ustawa o sygnalistach przywołuje terminologię *podmiotu prawnego i podmiotów prawnych będących jednostkami samorządu terytorialnego.*

s. 68, 69 mowa jest o „wartościach chronionych” w odniesieniu do ochrony zdrowia życia ludzi, ich mienia a także środowiska. Terminem przydatnym w tym zakresie są *cele ochronne*, definiowane jako ochrona życia, zdrowia, mienia i zapewnienie ciągłości działania.

s. 70 zdanie „Możliwych kombinacji zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa jest nieskończenie wiele, dlatego tak istotne jest przeciwdziałanie tym, które generowane są przez czynnik ludzki.”

s. 71 akapit 3 „Wśród trudności, jakie mogą stanowić wyzwanie dla obiektów podlegających obowiązkowej ochronie wskazać możemy zdaniem jednego ekspertów m.in. na fakt, że „usługi ochrony fizycznej...”

s. 97 3.5 Wnioski akapit 1 „Historia pokazuje, że...” W mojej ocenie nie historia pokazuje a badania autorki upoważniają do formułowania konkretnych wniosków.

s. 192 wiersz 1 od słów „Dodatkowo wydaje się, że jednym z czynników przyczyniających się do przekazania przez sygnalistę informacji o nieprawidłowościach może być kwestia zachowania przez niego pełnej anonimowości.” Wydaje się, czy wynika to z badań?

Analogicznie w połowie tej strony „Niezbędne wydają się być również działania edukacyjne prowadzone na szeroką skalę, które zmieniają postrzeganie sygnalistów przez społeczeństwo.”

W dysertacji występują także powtórzenia treści, czy sformułowań, na przykład w rozdziale 4 kilkakrotnie używane jest w rozpoczynanym zdaniu słowo - *Podsumowując*. Wskazane przykłady pewnych nieścisłości językowych, potknięć stylistycznych czy też niejednoznaczności treści są akceptowane raczej w stylu pisania publicystycznym a nie naukowym. Powyższe sformułowania

stylistyczne i niedoskonałości nie mogą jednak wpływać na ogólną, końcową, pozytywną ocenę prezentowanych treści i ich wartości merytorycznej.

Podsumowując, Autorka rozprawy poprawnie skonstruowała warstwę metodologiczną dysertacji, co wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez mgr Alinę Wołoch.

3. Ocena wraz z uzasadnieniem, czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej.

Recenzowaną rozprawę zasadne jest uznać za oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze społecznej a także gospodarczej. Podjęta tematyka badań była i jest aktualna bowiem dnia 14 czerwca 2024 opublikowana została ustawa o ochronie sygnalistów (Dz. U. 2024 poz. 928) a rozprawa została opracowana w oparciu o projekt tego przepisu, prowadzone badania i analizy a także doświadczenia zawodowe Autorki w zakresie tych zagadnień. Te okoliczności uzasadniają powyższą ocenę dysertacji, aktualnie bowiem każdy podmiot, o którym mowa w ustawie we wskazanym terminie zobowiązany jest do wdrożenia rozwiązań dotyczących instytucji sygnalisty. Uzyskane wyniki badań Autorki posłużyły do wnioskowania o stanie i potrzebach działań w odniesieniu do konkretnych obiektów podlegających obowiązkowej ochronie w kontekście wdrożenia ustawowego obowiązku w zakresie instytucji sygnalisty.

Doktorantka przedstawiła propozycje kierunków doskonalenia obecnie funkcjonujących rozwiązań, dla konkretnych obiektów podlegających obowiązkowej ochronie, w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem wywiadu eksperckiego, a także analizy zgłoszeń jakie zarejestrowano i rozpatrzono w ostatnich latach (zawartych w załączniku 3) i analizę literatury przedmiotu oraz rozwiązań stosowanych w innych państwach.

Wśród formułowanych w dysertacji propozycji i wniosków znalazły się między innymi te przedstawione na s. 74 – 78. Za cenne uznać należy zawarte tam wyjaśnienie i przedstawienie znaczenia, roli działalności sygnalisty w kontekście prawnym i praktycznym w oparciu o dostępne źródła wiedzy i badania naukowe. Podkreślona została ponadto potrzeba budowania świadomości społecznej o istocie działania i roli sygnalisty i odróżnienia tej działalności od negatywnie kojarzonego donosicielstwa. Przedstawione w dysertacji wyniki badań i wnioski wskazują ponadto na potencjał naruszeń wskazywanych przez sygnalistów w procesie doskonalenia kultury organizacji i doskonalenia bezpieczeństwa organizacji (fizycznego, technicznego oraz technologii informatycznych i operacyjnych), wskazując w szczególności na istotne znaczenie tych działań w przypadku obiektów podlegających obowiązkowej ochronie. Natomiast począwszy od s. 160 wskazane zostały korzyści, podjęte działania i eliminowane zagrożenia i nieprawidłowości, których to przyczynkiem są analizowane zgłoszenia sygnalistów. Twierdzenia te uzasadnia praktyczna analiza w oparciu o zgromadzone dane w rozdziale piątym dysertacji.

Od s. 175 rozprawy, przedstawiono natomiast działania nadzorcze, doskonalące, kontrolne i korygujące, w tym wdrożone rozwiązania w odpowiedzi na zaistniałe zdarzenie i środki prewencyjne, które ich zaistnieniu mają zapobiegać w przyszłości. Od s. 188 sformułowano kolejne istotne wnioski wśród nich między innymi dotyczące braku jednoznacznych kryteriów umożliwiających ocenę dokonania zgłoszenia w dobrej wierze a także braku gwarancji akceptacji środowiska dla przekazanego zgłoszenia i wobec tych okoliczności roli kultury organizacyjnej w tym procesie. (s. 188) Na tej samej stronie 188

Doktorantka sformułowała także wniosek, w brzmieniu: „*Aby system zgłaszania nieprawidłowości był skuteczny i przynosił założone korzyści musi być dopasowany do kultury danej organizacji. Powinien być promowany przez najwyższe kierownictwo i dawać pracownikom poczucie bezpieczeństwa, powagi, skuteczności podejmowanych działań oraz zaangażowania.*” W odniesieniu do powyższego sformułowania można wyrazić wątpliwość - czy tu chodzi o poczucie bezpieczeństwa czy bezpieczeństwo a może zaufanie? Przedstawiono także w dalszej części rozprawy jako szanse na zwiększenie wykorzystania instytucji sygnalisty zdefiniowanie oficjalnego katalogu nieprawidłowości, które to podlegają rozpatrzeniu przez właściwą komórkę podmiotu prawnego. Część z nich określa dyrektywa Parlamentu Europejskiego i ustawa, natomiast ostateczny kształt katalogu naruszeń zależy wyłącznie od podmiotu, w którym będzie obowiązywał. (s. 189) Autorka zwraca uwagę również, iż skuteczne wdrożenie systemu zgłaszania nieprawidłowości wymaga nie tylko odpowiednich regulacji prawnych, ale także zaangażowania wszystkich stron, w tym związków zawodowych, pracodawców i pracowników. Powyższe wymaga budowania kultury organizacyjnej, która promuje etykę, transparentność i odpowiedzialność. Bez takiej kultury, nawet najbardziej zaawansowany system zgłaszania nieprawidłowości może okazać się nieskuteczny. (s. 194)

Jak już wspomniano na wstępie oceny rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i co ważne rozwiązanie to znajduje zastosowanie w sferze gospodarczej w odniesieniu do wdrożenia rozwiązań w konkretnych obiektach podlegających obowiązkowej ochronie a także w sferze społecznej w kontekście realizacji tego ustawowego obowiązku wdrożenia regulacji dotyczących instytucji sygnalisty w licznych innych podmiotach prawnych w naszym kraju. Tym samym prowadzone analizy, wyniki badań własnych zostały wykorzystane w praktyce doskonalenia organizacji i bezpieczeństwa konkretnego podmiotu a służyć mogą również innym wdrożeniom i doskonaleniu tych rozwiązań. Temat i zakres tych badań jest aktualny wobec faktu opublikowania nowych regulacji prawnych w randze ustawy dotyczące instytucji sygnalisty. Przepisy te nakładają określone obowiązki na wskazane podmioty. Istnieje zatem w praktyce potrzeba wiedzy, doświadczeń a także właściwych i racjonalnych rozwiązań w tym zakresie.

W dysertacji temat sygnalistów przedstawiono w kontekście prowadzonych badań naukowych i analiz w sposób przystępny i praktyczny. Podkreślenia wymaga fakt, iż w dysertacji przyjęto zarówno cel poznawczy jak i użyteczny.

4. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska Pani mgr Aliny Wołoch na temat: „*Instytucja sygnalisty w zapewnieniu bezpieczeństwa obiektów podlegających obowiązkowej ochronie* [REDAKTOWANE] prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie, wykazuje jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, stanowi oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze społecznej. Wnoszę zatem o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Elżbieta Jędrzej